

Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Κ Η Ψ Υ Χ Ο Λ Ο Γ Ι Α

MARGARET WETHERELL

επιμέλεια

Ταυτότητες, ομάδες
και κοινωνικά ζητήματα

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ 



Περιεχόμενα

Εισαγωγή των υπευθύνων της σειράς	9
Πρόλογος για την ελληνική έκδοση	17
Margaret Wetherell	
Εισαγωγή	
Margaret Wetherell	21
1 Θεματικές πειραματικής έρευνας για τις ομάδες από τη δεκαετία του 1930 έως τη δεκαετία του 1990	
Hedy Brown	31
2 Μια ψυχοδυναμική οπτική για τις ομαδικές διεργασίες	
Helen Morgan και Kerry Thomas	105
3 Στάσεις, κοινωνικές αναπαραστάσεις και η διά/του λόγου ψυχολογία	
Jonathan Potter	175
4 Ομαδική σύγκρουση και η κοινωνική ψυχολογία του ρατσισμού	
Margaret Wetherell	253
5 Άτομα και θεσμοί: η περίπτωση της εργασίας και της απασχόλησης	
Diane Watson	335
6 Ιστορίες ζωής / κοινωνικές ιστορίες	
Margaret Wetherell	409
Ευρετήριο ονομάτων και εννοιών	491
Ευχαριστίες	505

2 Κλασικές μελέτες της συμμόρφωσης

Θα ξεκινήσουμε εξετάζοντας μερικές από τις κλασικές έρευνες πάνω στις διαδικασίες κοινωνικής επιρροής μέσα σε ομάδες. Σε κατοπινές ενότητες αυτού του Κεφαλαίου θα εξετάσουμε επίσης πρόσφατες έρευνες και θεωρητικές εξελίξεις και θα δούμε πώς αυτές άρχισαν να θέτουν νέα ερωτήματα ή να παράγουν νέα ευρήματα ή εξηγήσεις, που φωτίζουν με νέο τρόπο ή / και θέτουν σε αμφισβήτηση τις προηγούμενες μελέτες.

2.1 Δημιουργώντας νόρμες σε πειραματικές συνθήκες

Μια από τις πρώτες κλασικές μελέτες πραγματοποιήθηκε από τον Sherif το 1936. Ο Sherif χρησιμοποίησε μια οπτική πλάνη –το αυτοκινητικό φαινόμενο, στο οποίο ένα σταθερό φωτεινό σημείο μέσα σ’ ένα σκοτεινό δωμάτιο μοιάζει να κινείται– με στόχο να τοποθετήσει τα υποκείμενα της έρευνας σε μια κατάσταση στην οποία δεν υπήρχε καμιά ένδειξη αντικειμενικής πραγματικότητας, κανένα εξωτερικό σημείο αναφοράς και καμιά προηγούμενη συναφής εμπειρία τους. Ανακάλυψε, λοιπόν, ότι, όταν τα υποκείμενα βρίσκονταν στην πειραματική συνθήκη μόνα τους και τους ζητούσαν να υπολογίσουν την κίνηση του φωτεινού σημείου, πολύ γρήγορα ανέπτυσσαν τις δικές τους, χαρακτηριστικές νόρμες και το δικό τους εύρος εκτιμήσεων· δηλαδή ένα προσωπικό πλαίσιο αναφοράς. Όταν εξετάζονταν μόνα τους, τα άτομα έκαναν κρίσεις πολύ διαφορετικές μεταξύ τους. Ωστόσο, όταν σε κατοπινή πειραματική συνθήκη βρίσκονταν μαζί δύο ή τρία υποκείμενα, οι εκτιμήσεις τους άρχισαν να είναι παρόμοιες. Δεν εντοπίστηκε βέβαια ένας κοινός μέσος όρος των εκτιμήσεων και, μολονότι συνέκλιναν στις κρίσεις τους, διαφορετικά σύνολα ατόμων κατέληγαν σε διαφορετικές εκτιμήσεις για το εύρος κίνησης του φωτεινού σημείου, και σε διαφορετικές νόρμες. Αυτό ίσως εξηγείται από το γεγονός ότι μερικά άτομα εξέφραζαν τις εκτιμήσεις τους με πιο έντονο τρόπο ή πιο γρήγορα, έτσι οι νόρμες που αναπτύσσονταν άλλαζαν κατεύθυνση και συνέκλιναν προς τις δικές τους κρίσεις, ίσως επειδή τα άτομα αυτά φαίνονταν να έχουν περισσότερη αυτοπεποίθηση και καλύτερη γνώση της κατάστασης.

Ο Sherif, επίσης, τοποθέτησε μερικά από τα υποκείμενά του πρώτα στη συνθήκη όπου δύο ή τρία άτομα, ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, αλλά με τους άλλους παρόντες, έδιναν τις εκτιμήσεις τους, και μόνο αργότερα τα τοποθέτησε στην πειραματική αυτή συνθήκη μόνα τους. Αυτό που ανακάλυψε είναι ότι οι νόρμες και το εύρος των εκτιμήσεων που είχαν αναπτυχθεί στην «ομαδική» συνθήκη ακολουθούσαν στενά όταν το υποκείμενο ήταν

μόνο του. Αυτή είναι μια εξαιρετικά παραστατική επίδειξη του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι καταλήγουν να συντονίζουν τη συμπεριφορά τους μέσα σε κοινωνικές συνθήκες. Τι σημαίνει όμως αυτό, και τι μπορούμε να μάθουμε από αυτό;

Μπορείτε να σκεφτείτε κάποια φαινόμενα της πραγματικής ζωής τα οποία να μοιάζουν με τις διαδικασίες που περιγράφει ο Sherif;

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1.2

Κάποια παραδείγματα που έρχονται στο μυαλό μου είναι οι διεργασίες ενός σώματος ενόρκων, η λήψη αποφάσεων ή η ψηφοφορία σε επιτροπές και οι πιέσεις της ομάδας εφήβων ομηλικών.

Καθώς θα συνεχίζετε να διαβάζετε το κεφάλαιο αυτό, κρατήστε στο μυαλό σας τα παραδείγματα που σκεφτήκατε.

Η μελέτη αυτή του Sherif είναι μια από τις κλασικές μελέτες της κοινωνικής ψυχολογίας. Ωστόσο φαίνεται να δημιουργεί περισσότερα ερωτήματα από αυτά τα οποία απαντά. Μερικές δικές μου παρατηρήσεις είναι οι εξής:

- Σε ποιο βαθμό δικαιολογούμαστε να αναφερόμαστε στα υποκείμενα της έρευνας του Sherif ως ομάδα;
- Σε ποιο βαθμό η ομοιότητα αντίδρασης μπορεί να θεωρηθεί ως ένδειξη ότι στην περίπτωση αυτή αναδύθηκαν ομαδικές νόρμες;
- Μπορούμε, άραγε, να μιλάμε για ομαδικές νόρμες όταν δεν υπάρχει καμιά άμεση αλληλεπίδραση των υποκειμένων ή πειραματικά υποκείμενα τα οποία να πιστεύουν ότι παίρνουν μέρος σ' ένα κοινό σχέδιο εργασίας;
- Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι νόρμες «εσωτερικεύτηκαν» απλά και μόνο επειδή τα υποκείμενα διατήρησαν το ίδιο πλαίσιο αναφοράς ακόμα και όταν δεν ήταν πλέον στην ομάδα;

Θα ήθελα να αναβάλω την απάντηση των ερωτήσεων αυτών γιατί θα χρειαστεί να τις επανεξετάσουμε σε σχέση με κατοπινές έρευνες. Ωστόσο, μερικά σχόλια ίσως να μας δώσουν μερικές ιδέες σχετικά με το πώς τα υποκείμενα νοσηματοδότησαν την εμπειρία τους μέσα στο πείραμα αυτό. Σε συνεντεύξεις που διεξήχθησαν μετά τα πειράματα, όλα τα υποκείμενα αρνήθηκαν ότι επηρεάστηκαν από τις κρίσεις των άλλων ατόμων (άλλωστε δεν τους είχε καν δοθεί η οδηγία ότι θα πρέπει να καταλήξουν σε συμφωνία). Όλοι, επίσης, υποστήριξαν ότι προσπάθησαν σκληρά να απαντήσουν σωστά από μόνοι τους. Με άλλα λόγια, δεν θεώρησαν ότι αποτελούν μέλη μιας ομάδας· ωστόσο, υπάρχει πάντα κάποια αμφιβολία για το αν μπορούμε να πάρουμε τοις μετρητοίς τα σχόλια των υποκειμένων σχετικά με τα κίνητρά τους. Αυτό το οποίο επιτυγχάνεται για το άτομο μέσα από την ανάδυση νορμών, είτε το άτομο είναι μόνο του στην πειραματική συνθήκη είτε

μαζί με άλλους, είναι η επιβεβαίωση της καταλληλότητας και της εγκυρότητας των ατομικών κρίσεων, οι οποίες δίνονται σε συνθήκες όπου δεν υπάρχει διαθέσιμο κανένα αντικειμενικό, εξωτερικό πλαίσιο αναφοράς. Η ομοιομορφία στις αντιδράσεις λοιπόν είναι πιθανό να πηγάζει όχι μόνο από το γεγονός ότι οι αποδεκτές νόρμες συμπεριφοράς διευκολύνουν την κοινωνική συναναστροφή αλλά και από την ανάγκη του ατόμου να έχει μια ακριβή εικόνα του εξωτερικού κόσμου μέσα σε ασαφείς συνθήκες· με την ομοιομορφία αυτή να βασίζεται είτε στις υποκειμενικές κρίσεις του καθενός είτε στην πληροφορία που παρέχουν οι άλλοι άνθρωποι.

2.2 Πιέσεις της ομάδας για συμμόρφωση

Πιστεύετε ότι τα αποτελέσματα που παρατηρήθηκαν από τον Sherif οφείλονταν, τουλάχιστον εν μέρει, στην ασάφεια του πειραματικού ερεθίσματος; Μήπως η παρουσία άλλων ατόμων θα ασκούσε λιγότερη επιρροή εάν το πειραματικό έργο ήταν πιο ξεκάθαρο;

Ο Asch (1952) σχεδίασε μια σειρά από καινοτόμα πειράματα στα οποία το ερέθισμα, τουλάχιστον στη βασική εκδοχή των πειραμάτων, δεν ήταν ασαφές. Στο σημείο αυτό θα εξετάσουμε σύντομα τις μελέτες αυτές, καθώς είχαν τεράστια επιρροή στη μετέπειτα έρευνα και στην παραγωγή θεωρίας πάνω στις ομαδικές διαδικασίες.

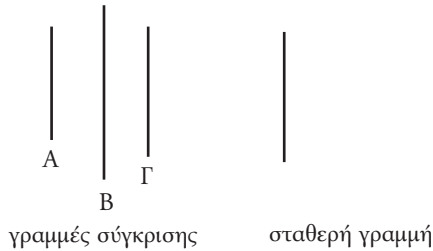
Ο άμεσος στόχος του Asch ήταν «η μελέτη των ατομικών και προσωπικών συνθηκών που οδηγούν τα άτομα στο να αντιστέκονται ή να υποχωρούν στις πιέσεις της ομάδας όταν αυτές γίνονται αντιληπτές ως αντίθετες προς την πραγματικότητα». Συνεχίζω με αυτή την παραπομπή για να σχηματίσετε μια καλύτερη εικόνα των προθέσεων του Asch:

Τα ζητήματα τα οποία εγείρει το πρόβλημα αυτό έχουν προφανή σημασία για την κοινωνία. Μπορεί δηλαδή να έχει αποφασιστική σημασία να ενδώσει μια ομάδα, σε ορισμένες συνθήκες, ή να μην ενδώσει σε υπάρχουσες πιέσεις. Το ίδιο άμεσες είναι και οι συνέπειες για τα άτομα και για τον τρόπο με τον οποίο τα κατανοούμε. Και αυτό γιατί είναι ατομικό χαρακτηριστικό με αποφασιστική σημασία να έχει ένα άτομο την ελευθερία να δρα ανεξάρτητα ή, αντίθετα, να υποχωρεί εύκολα στις πιέσεις της ομάδας.

(Asch, 1952, σ. 393).

ΠΛΑΙΣΙΟ 1.1 Ένα πείραμα πάνω στην πίεση της ομάδας

Ο Asch ζήτησε από μια ομάδα φοιτητών να υπολογίσουν ποια από τις τρεις άνισες γραμμές που εμφανίζονταν πάνω σε μια κάρτα ταίριαζε με μια σταθερή γραμμή σύγκρισης που εμφανιζόταν σε μια άλλη κάρτα. Με ποια από τις 3 γραμμές, Α, Β ή Γ, είναι ίδια η σταθερή γραμμή στο σχήμα 1.1;



Σχήμα 1.1 Ένα παράδειγμα ερεθισμάτων από αυτά που χρησιμοποίησε ο Asch (1955)

Κάθε μέλος της ομάδας, με τη σειρά, μετά από αίτημα του πειραματιστή ανακοίνωνε δημόσια την κρίση του· η συζήτηση μεταξύ τους δεν επιτρεπόταν. Στην αρχική σειρά πειραμάτων υπήρχαν επτά «συνεργοί» του πειραματιστή και ένα «ανυποψίαστο» υποκείμενο, δηλαδή το μόνο άτομο στην ομάδα που δεν ήξερε ότι οι υπόλοιποι είχαν λάβει την οδηγία να δίνουν τις ίδιες λανθασμένες απαντήσεις μετά το τέλος μερικών αρχικών δοκιμασιών κατά τις οποίες έδιναν τις σωστές απαντήσεις. Το ανυποψίαστο υποκείμενο, λοιπόν, ερχόταν αντιμέτωπο με μια κατάσταση στην οποία βίωνε μια σύγκρουση ανάμεσα στα αντιληπτικά δεδομένα των αισθήσεών του και στις ομόφωνες μαρτυρίες μιας ομάδας ομηλικών.



Υποκείμενα που συμμετέχουν σε πείραμα του Asch (το ανυποψίαστο υποκείμενο είναι το έκτο από αριστερά· τα υπόλοιπα άτομα είναι πειραματικοί συνεργοί).

Η τεχνική που χρησιμοποιήθηκε από τον Asch επέτρεψε μια απλή ποσοτική μέτρηση της επιρροής των πειραματικών συνεργών και τα αποτελέσματα δεν άφηναν καμιά αμφιβολία: υπήρχε μια ξεκάθαρη ροπή προς την άποψη της πλειοψηφίας. Το ένα τρίτο των κρίσεων των ανυποψίαστων υποκειμένων ήταν ταυτόσημες ή στην ίδια κατεύθυνση με τις (εσκεμμένα) λανθασμένες κρίσεις της πλειοψηφίας. Η σημασία αυτού του ευρήματος γίνεται ξεκάθαρη αν το συγκρίνει κανείς με την ουσιαστική απουσία λαθών στην ομάδα ελέγχου, η οποία έδινε τις εκτιμήσεις της γραπτώς. Δύο σημεία θα πρέπει να τονιστούν.

1. Σε δώδεκα δοκιμασίες, περίπου τα δύο τρίτα των απαντήσεων ήταν σωστές παρά την πίεση της ομάδας.
2. Υπήρχαν ακραίες ατομικές διαφορές. Το ένα τέταρτο των υποκειμένων παρέμειναν ανεξάρτητα στις εκτιμήσεις τους χωρίς καμιά εξαίρεση· στο άλλο άκρο, το ένα τρίτο των υποκειμένων άλλαξαν τις εκτιμήσεις τους προς την κατεύθυνση της πλειοψηφίας στις μισές ή περισσότερες δοκιμασίες.

Σε μετα-πειραματικές συνεντεύξεις αποκαλύφθηκε ότι και τα «ανεξάρτητα» υποκείμενα συχνά βίωναν μια σύγκρουση, ένταση ή αμφιβολία, αλλά απλώς ήταν περισσότερο ανθεκτικά και ικανά να ξεφεύγουν από την πίεση της ομάδας. Άλλοι πάλι ανέφεραν ότι κατάφεραν να απομονώσουν νοητικά τον εαυτό τους από την ομάδα και με αυτό τον τρόπο να εμμένουν στις ατομικές τους κρίσεις. Στις συνεντεύξεις φάνηκε ότι μερικά από τα «υποχωρητικά» υποκείμενα, ίσως ασυνείδητα, παραποίησαν τα αντιληπτικά τους δεδομένα, καθώς υποστήριζαν ότι πράγματι «είδαν» τις γραμμές όπως ισχυρίζονταν ότι τις έβλεπαν οι πειραματικοί συνεργοί. Οι περισσότεροι από τους «υποχωρητικούς» συμμετέχοντες, μολονότι είχαν στην αρχή αντιληφθεί τις γραμμές ορθά, πίστεψαν στη συνέχεια ότι τις αντιλήφθηκαν λάθος και παραποίησαν τις αρχικές τους κρίσεις ώστε να ταιριάζουν με τις κρίσεις της ομάδας. Κάποιοι άλλοι υποχώρησαν εξαιτίας μιας ισχυρής ανάγκης να μην εμφανιστούν διαφορετικοί από τους άλλους.

Τα πειράματα του Asch δείχνουν ότι υπάρχουν ατομικές διαφορές που κάνουν κάποιους ανθρώπους να υποχωρούν και κάποιους άλλους να παραμένουν ανεξάρτητοι. Όπως και σε κάθε παρόμοια περίπτωση, κάποια από τα χαρακτηριστικά του πειραματικού σχεδίου ίσως να επηρέασαν το αποτέλεσμα. Ποιο νομίζετε ότι θα ήταν το αποτέλεσμα αν άλλαζε το βασικό πειραματικό σχέδιο;

Σε κατοπινές παραλλαγές του πειράματος, η δυσκολία του πειραματικού έργου αυξήθηκε με τη μείωση των διαφορών ανάμεσα στις γραμμές. Σε αυτές τις πιο συγκεχυμένες και ασαφείς συνθήκες, ένα ακόμα μεγαλύτερο μέρος των υποκειμένων συμμορφώθηκε με τις κρίσεις της ομάδας. Όταν αργότερα, σε κατοπινά πειράματα, το υποκείμενο συνοδεύταν από ένα δεύτερο «ανυποψίαστο» υποκείμενο (που δεν γνώριζε ότι οι άλλοι εμπρόθετα παραποιούσαν τις απαντήσεις), αυξήθηκε η αντίσταση στις απόψεις που εκφράζονταν από τα άλλα μέρη της ομάδας, παρά το γεγονός ότι τα δύο αυτά υποκείμενα εξακολουθούσαν να είναι μειοψηφία μέσα στην ομάδα. (Όπως θα δούμε αργότερα, η μελέτη του πώς μια μειονότητα μπορεί όχι μόνο να *αντισταθεί* στην πλειονότητα αλλά επίσης να την *επηρεάσει* έχει αποτελέσει ένα δημοφιλές και παραγωγικό θέμα έρευνας).

ΠΛΑΙΣΙΟ 1.2 **Μερικά ερωτήματα για την εγκυρότητα
των πειραματικών ευρημάτων**

Καθώς τα περισσότερα από τα ευρήματα για τα οποία συζητάμε προέρχονται από πειραματικές εργασίες, καλό θα ήταν να διερευνήσουμε μερικές από τις δυσκολίες αυτής της μεθοδολογίας.

Ένα σημείο που πρέπει να υπογραμμιστεί είναι ότι οι διαφοροποιήσεις στα πειραματικά αποτελέσματα ίσως να οφείλονται στο γεγονός ότι οι πειραματιστές, όπως και τα υποκείμενά τους, επηρεάζονται από ευρύτερες πολιτισμικές αλλαγές που τους προετοιμάζουν να περιμένουν άλλοτε μεγαλύτερο και άλλοτε μικρότερο βαθμό συμμόρφωσης από τα υποκείμενά τους. Ακόμα και όταν το πειραματικό σχέδιο του Asch έχει, κατά τα φαινόμενα, αντιγραφεί πιστά, είναι πιθανόν ο πειραματιστής, άθελά του, να μεταφέρει στα υποκείμενά του συγκεκριμένες προσδοκίες σχετικά με τα αποτελέσματα του πειράματος. Τέτοιες ακούσιες επιδράσεις του πειραματιστή είναι αρκετά συνηθισμένες και δυσκολεύουν την ερμηνεία των πειραματικών αποτελεσμάτων. Για το λόγο αυτόν, στην ιατρική έρευνα, όταν δοκιμάζονται νέα φάρμακα, είναι κανόνας οι «διπλά-τυφλές» δοκιμασίες, στις οποίες ούτε το πρόσωπο που παρέχει το φάρμακο ούτε ο ασθενής γνωρίζουν αν το φάρμακο είναι πραγματικό ή placebo (αθώα ουσία ίδιας μορφής με το φάρμακο). Επίσης, είναι αποδεδειγμένο ότι οι προσδοκίες που έχει ο δάσκαλος ή η δασκάλα σχετικά με τις ικανότητες και την πιθανή πρόοδο των μαθητών του/της έχουν σημαντική επίδραση στην επίδοση των μαθητών (βλ., για παράδειγμα, Rosenthal και Jacobson, 1968). Ο ψυχολογικός πειραματισμός, λοιπόν, είναι μια εγγενώς πολυσύνθετη διαδικασία, τόσο εξαιτίας της «αλληλεξάρτησης μεταξύ των πειραματικά επιβαλλόμενων συνθηκών

και των επιδράσεων της ατομικής προσωπικότητας» (Rosenzweig, 1933), όσο και εξαιτίας των «στρεβλωτικών επιδράσεων της ενδοτικότητας των υποκειμένων μπροστά στις απαιτήσεις της πειραματικής συνθήκης» (Orne, 1962). Ο Orne υποστήριξε ότι το πρωταρχικό κίνητρο των υποκειμένων της έρευνας, και ίσως ειδικά των εθελοντών υποκειμένων, είναι η διάθεση συνεργασίας με τον πειραματιστή, η πρόθεση να είναι «καλά» υποκείμενα και να παίξουν αυτό που φαντάζονται ως πειραματικό τους ρόλο, οδηγημένοι από μια αλτρουιστική επιθυμία να συμβάλουν στην επιστήμη και, γενικότερα, για το καλό της ανθρωπότητας. Σήμερα, πλέον, είναι ευρέως κατανοητές οι λανθάνουσες απειλές που ενέχουν για την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων αυτά τα κίνητρα. Κατά συνέπεια, συχνά οι πειραματιστές προσπαθούν να κρύψουν από τα υποκείμενά τους τις αληθινές προθέσεις ενός πειράματος ή μιας διερεύνησης, κατασκευάζοντας μια «ιστορία προκάλυψης», ικανή να απορροφά επαρκώς τους συμμετέχοντες, ώστε να ξεχάσουν την έγνοια τους για το ποια εντύπωση θα δώσουν στον πειραματιστή ή πώς θα είναι «καλά» υποκείμενα. Φυσικά, τέτοιου είδους τεχνάσματα εγείρουν ηθικά ερωτήματα, καθώς τα «εξαπατημένα» υποκείμενα δεν είναι σε θέση, πριν από τη συμμετοχή τους στο πείραμα, να παρέχουν στον ερευνητή την ενημερωμένη τους συγκατάθεση. Ειδικά σε περιπτώσεις στις οποίες τα υποκείμενα εκτίθενται σε αγχώδεις ή πιεστικές εμπειρίες, ακόμα και η λεπτομερής ενημέρωση μετά το πείραμα δεν είναι ικανοποιητική λύση. Θα πρέπει, λοιπόν, να επιτυγχάνεται μια ισορροπία ανάμεσα στον κίνδυνο να παραποιήσουν τα υποκείμενα τις αντιδράσεις τους –στο βαθμό που θα κατανοήσουν τον ακριβή σκοπό της μελέτης– και στην ερευνητική συμμόρφωση με τους κανόνες «καλής πρακτικής». Κατά συνέπεια, λοιπόν, τα περισσότερα πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα έχουν συστήσει επιτροπές δεοντολογίας στις οποίες πρέπει να τίθενται προς εξέταση οι ερευνητικές προτάσεις πριν από την πραγματοποίησή τους.

Τα πειράματα του Asch αποκάλυψαν ότι υπάρχει ένας αριθμός μεταβλητών που σχετίζονται με το πώς αντιδρούν τα άτομα σε αυτού του τύπου την τεχνητή επιρροή της ομάδας. Το αποτέλεσμα επηρεάστηκε από τους εξής παράγοντες:

- χαρακτηριστικά του ερεθίσματος (ασάφεια του έργου)
- δομή της ομάδας (αν δηλαδή το υποκείμενο ήταν το μοναδικό άτομο που παρέκκλιε στις κρίσεις του ή αν συνοδευόταν και από δεύτερο γνήσιο υποκείμενο)

- ατομικές διαφορές
- πολιτισμικές προσδοκίες σχετικά με τη συμμόρφωση τις οποίες εισάγουν στο πείραμα οι συμμετέχοντες μέσα από τις εμπειρίες τους στον σύγχρονο τους κόσμο.

Οι μελέτες του Asch επαναλήφθηκαν πολλές φορές. Και αυτό γιατί το πειραματικό του σχέδιο, το οποίο αντιγράφεται εύκολα, παρουσιάζει με δραματικό τρόπο μια κατάσταση σύγκρουσης, η οποία υπογραμμίζει σαφώς τα υπό μελέτη ζητήματα. Τα υποκείμενα σε αυτές τις επαναλήψεις των μελετών του Asch ήταν συνήθως αμερικανοί φοιτητές πανεπιστημίων και τα αποτελέσματα που προέκυψαν είναι σχετικά συνεπή και σε συμφωνία με τα αρχικά ευρήματα. Ωστόσο μια μελέτη από τον Larsen (1974) έδειξε σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά συμμόρφωσης ανάμεσα στους αμερικανούς φοιτητές απ' ό,τι είχε βρει ο Asch. Ο Larsen το απέδωσε στην αλλαγή του κλίματος στην κοινή γνώμη κατά τη δεκαετία του 1970, η οποία πλέον ενθάρρυνε την ανεξαρτησία της σκέψης και όχι τη συμμόρφωση. Ακόμα πιο πρόσφατα, οι Perrin και Spencer (1981), σε μια βρετανική μελέτη, βρήκαν ότι τα υποκείμενα συμφώνησαν με τη λανθασμένη πλειοψηφία των πειραματικών συνεργών μόνο σε μία από τις 396 δοκιμασίες, αν και, όπως και στην περίπτωση των υποκειμένων του Asch, βίωσαν και αυτά ένταση και πίεση. Ωστόσο τα αποτελέσματα αυτά δεν εξηγούνται, απαραίτητα τουλάχιστον, με όρους πολιτισμικών αλλαγών. Τα συγκεκριμένα υποκείμενα ήταν φοιτητές τμημάτων μηχανολόγων μηχανικών, μαθηματικών και χημείας. Ήταν, δηλαδή, άτομα τα οποία πιθανά να νιώθουν υπερήφανα για την ικανότητά τους να υπολογίζουν το μήκος γραμμών και τα οποία, για το λόγο αυτόν, βρίσκονταν σε μια πλεονεκτική θέση ώστε να αντισταθούν σε ψυχολογικές πιέσεις που τους ωθούσαν να συμφωνήσουν με ανακριβείς υπολογισμούς σε αυτό τον συγκεκριμένο τύπο έργου. Στο ίδιο άρθρο, οι Perrin και Spencer ανέφεραν ποσοστά συμμόρφωσης τα οποία προσέγγιζαν αυτά του Asch, όταν τα υποκείμενα ήταν νεαροί παραβάτες με αναστολή και οι πειραματικοί συνεργοί αστυνομικοί. Σε αυτή τη μελέτη, τόσο οι πειραματικοί συνεργοί όσο και ο πειραματιστής αντιμετωπίζονταν ως εκπρόσωποι ή πρότυπα εξουσίας, ένα εύρημα το οποίο συνδέεται με τις μελέτες πάνω στην υπακοή στην εξουσία που σχολιάζονται στην ενότητα 2.3.

Το βιβλίο αυτό προσφέρει μια προσιτή, έγκυρη και ελκυστική επισκόπηση της κοινωνικο-ψυχολογικής έρευνας των ομάδων, της ανάπτυξης της κοινωνικής ταυτότητας, των διομαδικών σχέσεων και των διεργασιών νοηματοδότησης της κοινωνικής ζωής.

Σε αντίθεση με άλλα αντίστοιχα εγχειρίδια, υιοθετεί μια ευρεία οπτική. Καλύπτει ένα αντιπροσωπευτικό μείγμα της ευρωπαϊκής και της βορειοαμερικανικής έρευνας και αντλεί από την ψυχανάλυση, την κοινωνική θεωρία, την ανάλυση λόγου και τα φεμινιστικά κείμενα για το σχολιασμό θεμάτων όπως ο ρατσισμός, η κοινωνική επιρροή, η δυναμική των ομάδων, ο χώρος εργασίας και οι ανδρικές ταυτότητες. Οι κλασικές μελέτες παρουσιάζονται παράλληλα με τις πιο πρόσφατες έρευνες στην κοινωνική ψυχολογία. Έτσι το βιβλίο αυτό είναι πλούσιο σε ιδέες, διεπιστημονικό, μαχητικό και κριτικό, απαραίτητο βοήθημα για τους φοιτητές της κοινωνικής ψυχολογίας αλλά προσιτό και ενδιαφέρον και για το ευρύτερο κοινό.

Η **Margaret Wetherell** είναι καθηγήτρια κοινωνικής ψυχολογίας στο Open University και διευθύντρια του προγράμματος «Κοινωνικές Ταυτότητες και Κοινωνική Δράση» του Συμβουλίου Οικονομικών και Κοινωνικών Ερευνών (ESRC) της Μεγάλης Βρετανίας. Έχει γράψει μαζί με τον J. Potter το βιβλίο *Mapping the Language of Racism* (1992) και έχει επιμεληθεί μαζί με τους S. Taylor και S. Yates το βιβλίο *Discourse Theory and Practice: A Reader* (2001) και *Discourse as Data: A guide to Analysis* (2001) και μαζί με τους H. Van Den Berg και H. Houtkoop το βιβλίο *Analysing Racist Discourse* (2003).

ISBN 960-375-859-0



9 789603 758594

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧΣΗΣ 3859